

I. ĮVADAS Į EKONOMIKĄ

1. Ekonomikos tyrimo objektas

KAS TA EKONOMIKA? Kodėl turėti visko, ko tik užsigeidi ir kada tik užsigeidi, yra sunku? Kodėl neįmanoma lankyti baleto, futbolo, šachmatų, norvegų kalbos pamokų, būti savanoriu gyvūnų prieglaudoje ir vadovauti mokyklos laikraščiui? Kodėl turi rinktis – kinas ir spragėsiai šiandien ar nešiojamasis kompiuteris po kelių metų?

PASLAUGÀ (*service*) – nematerialus (neapčiuopiamas) produktas, tenkinantis žmogaus poreikius (pvz., gydymas).

PRĖKĖ (*good*) – materialus (apčiuopiamas) produktas, tenkinantis žmogaus poreikius (pvz., vaistai).

Jeigu gyventum pasaulyje, kuriame visko galėtum gauti vos užsinorėjęs, ekonomikos mokslo nereikėtų. Tačiau burtų lazdelės, nesibaigiančios šokolado upės ir nepailstantys superherojai egzistuoja tik pasakose.

Kasdieniam gyvenime susiduriama su nuolatiniu stygiumi. Žmonėms stinga laiko, pinigų ir kitų gėrybių. Para turi 24 valandas, pinigų kiekis ne tik tavo kišėnėje, bet ir bankuose yra ribotas. Ribotas yra ir pieno pakelių skaičius parduotuvių lentynose bei sandėliuose. Ribotame skaičiuje fermų gyvena ribotas skaičius karvių, rupšnojantių ribotą kiekį šieno. Net vieta, kurią užima karvė, yra ribota. Toje pačioje vietoje dvi karvės rupšnoti šieno negalėtų.

KOKS TAS EKONOMINIS PASAULIS?

Gyvename ribotų išteklių pasaulyje, todėl nuolat susiduriame su stygiumi ir pasirinkimo būtinybe. Visuomet renkamės tokį dalyką, kuris atrodo vertingesnis nei kitas galimas pasirinkimas. Būtent **išteklių stygius ir yra pagrindinė ekonomikos problema**, su kuria susiduria pavieniai žmonės, bendruomenės, valstybės, ir kiekvienas jų pasirinkimas ribotų išteklių pasaulyje laikytinas ekonomine veikla.

Vis dėlto vienas dalykas šiame pasaulyje yra beribis ir žmonėms jo tikrai nestinga – tai norai. Vienų žmonių norai yra paprasti ir kasdieniai – žmonės nori patogios buities. Kiti trokšta užtikrinti turtingą ateitį ne tik sau, bet ir savo anūkams. Yra ir tokių, kurie nori padaryti pasaulį geresnį. Nesvarbu, ar nori naujos sofos, ar taikos pasaulyje. Dėl norų turi stengtis, įvertinti ribotus išteklius ir rinktis tarp alternatyvų.

Laikas yra ribotas.

Gėrybių skaičius yra ribotas.

Vieta yra ribota.

RIBŲTĖ IŠTEKLIAI

(*scarce resources*) – gaminant prekes ir teikiant paslaugas naudojami baigtiniai ištekliai. Visi riboti ištekliai yra vadinami ekonominiais ištekliais.

EKONOMIKA

(*economics*) – socialinis mokslas, tiriantis žmonių elgseną ir ribotų išteklių panaudojimo būdus, tenkinant neribotus žmonių poreikius.

KAIP SUDERINTI NERIBOTUS NORUS IR RIBOTAS GALIMYBES?

Dėl ribotų išteklių sukulto trūkumo ir jo nesuderinamumo su neribotais norais ir atsirado ekonomikos mokslas. **Ekonominikos mokslo uždutis – išspręsti problemą, kaip ribotus išteklius panaudoti neribotiems poreikiams patenkinti.**

Tai nereiškia, kad ekonomistai žino, ko norėti yra teisingiausia ar kaip gaminti prekes ir teikti paslaugas yra geriausia. Ekonomistai žino, kad ištekliai yra riboti, todėl niekas negali turėti visko, ko nori. Kiekvienas rinkdamasis privalo įvertinti, ar šis pasirinkimas tikrai yra geriausias, siekiant tikslų. Žmonės rinkdamiesi įvertina naudą bei sąnaudas ir tikisi savo poreikius patenkinti mažiausia kaina.

Žmogaus pasirinkimai ribotų gėrybių pasaulyje vadinami ekonominė veikla. Žmonės veikia vedami įvairiausių paska-

tų. Renkasi vienas galimybes ir atmeta kitas. Tenkina vienus norus ir ignoruoja kitus. Ekonomika svarbi ir planuojant eilinės dienos veiklą, ir darbe, priimant strateginius sprendimus, ir valstybės bei pasaulio gyvenime. Ekonomikos mokslas tiria žmonių veiklą ir joje ieško pasikartojimų – dėsnių, kurie leidžia geriau suprasti ir paaiškinti aplinkinį pasaulį. Atsakoma į klausimus, kodėl vienose šalyse žmonės

KADA
BAIGSIS MŪSŲ
IŠTEKLIAI?

gyvena puikiai, o kitose badauja, kodėl kyla karai, kodėl mokami mokesčiai, kodėl kai kurios prekės tiek daug kainuoja, kodėl vieni uždirba labai daug, o kiti neturi darbo.

Ekonominis mąstymas
įsijungia, kai norime turėti daugiau, nei turime. Ir tai nebūtinai susiję su pinigais.

Išjungus ekonominį mąstymą,
ekonomikos realybė veikt
nenustoja. Net nieko neveikimas yra
ekonominis sprendimas. Nieko
neveikdamas praleidi galimybes, kurias
galėtum išnaudoti.

EKONOMISTAS
PATARIA

1 UŽDUOTIS. Koks yra išvardytų mokslų tyrimo objektas?

MOKSLAS	TYRIMO OBJEKTAS
a. Psichologija	1. Žmogaus veikla ribotų gėrybių pasaulyje
b. Etika	2. Žmogaus psichika ir jos reiškiniai
c. Fizika	3. Žmonijos praeitis
d. Ekonomika	4. Žmogaus moralė
e. Istorija	5. Materialusis pasaulis ir jo dėsniai

2 UŽDUOTIS. Įrodyk arba paneik mitą.

1. Ekonomika – tai skaičiai, formulės, akcijų biržos, skaičiuotuvai ir *Excelio* lentelės.
2. Pagrindinis ekonomikos tyrimo objektas – pinigai.
3. Pagrindinė ekonomistų užduotis – patarti verslininkams, kaip uždirbti kuo daugiau pelno.

3 UŽDUOTIS. Pagrįsk. Kokią veiklą galima vadinti ekonomine, o kokios ne ir kodėl?

VEIKLA	TAI EKONOMINĖ VEIKLA, NES	TAI NE EKONOMINĖ VEIKLA, NES
1. Jonas pusryčiams išsikepė kiaušinienes.		

2. Į darbą Jonas nusprendė vykti ne automobiliu, bet dviračiu.
3. Papietavęs kavinėje Jonas paliko padavėjai 2 eurus arbatpinigių.
4. Po pietų Jonas darbe nusprendė nusnūsti.
5. Gerai pailsėjęs Jonas sudarė puikų sandorį, atnešiantį įmonei didelį pelną.
6. Naktį Jonas sapnavo, kaip pasaulyje, kuriame nėra laiko, jis maudosi nesibaigiančio šokolado upėse.

4 UŽDUOTIS. Atsakyk į klausimus.

1. Koks buvo tavo seniausias ekonominis sprendimas?
2. Koks buvo tavo naudingiausias ekonominis sprendimas?
3. Koks buvo tavo paskutinis ekonominis sprendimas?
4. Ar gali sprendimai būti ne ekonominiai? Kada?
5. Ar neribotų dalykų pasaulyje kas nors vis tiek būtų ribota? Kas?

KARTU! Pažaiskite idėjų laivus! Žaidimas vyksta poromis, o kad būtų įdomiau, susikeiskite vietomis – kiekvienas sėdintis kairėje suolo pusėje tegul pereina į suolą, esantį priešais. Kairėje lapo pusėje surašyk savo atsakymus į 4 užduoties klausimus (tai tavo laivai), o dešinėje slapta surašyk spėjimus, kaip manai, ką į šiuos klausimus atsakė tavo naujasis suolo draugas. Atspėtas draugo atsakymas – nuskandintas laivas ir taškas tau.

5 UŽDUOTIS. Perskaityk tekstą ir išanalizuok situaciją. Pratešk ekonominius argumentus už ir prieš situacijoje aprašytą žmonių pasirinkimą.

Įsivaizduok, į miestą atvyksta labai žymus smuikininkas. Bilietai į jo koncertą, kainavę 50 eurų, išpirkti jau prieš kelis mėnesius. Kadangi koncertas vyks vakare, muzikantas nusprendžia pasivaikščioti miesto gatvėmis. Vienoje autobusų stotelėje jis nutaria išsitraukti smuiką ir sugroti kelis savo kūrinius. Žmonės eina pro šalį skubėdami, užsiėmę savais

reikalais, ir tik vienas kitas trumpam atsisuka, tačiau greitai nuskuba toliau. Po kelių minučių muzikantas nustoja groti ir grįžta į viešbutį ruošti savo didžiuliam koncertui. Kaip taip gali būti? Juk jis pasaulinio garso žvaigždė, kodėl žmonės nekreipia dėmesio? Kodėl jie taip brangiai moka už koncertą, o nemokamai neklauso?

Ekonominiai argumentai, PAGRINDŽIANTYS, kad pasiklaudyti smuikininko stotelėje būtų protingas ekonominis sprendimas	Ekonominiai argumentai, PANEIGIANTYS, kad klausytis smuikininko stotelėje būtų protingas ekonominis sprendimas
1. Sutaupyti 50 eurų. 2. 3. 4.	1. Sutaupyti 15 minučių. 2. 3. 4.

KARTU! Padiskutuokite! Komandose diskutuokite ir bendru sutarimu suformuluokite 3 stipriausius argumentus: viena komanda – pagrindžiančius penktoje užduotyje pateiktą praeivių sprendimą, kita komanda – praeivių sprendimą paneigiančius. Surenkite komandų debatus. Pristatykite savo komandos poziciją ir ją pagrindžiančius argumentus. Išklausykite kitos komandos poziciją. Diskutuokite, siekdami įrodyti savo ir paneigti kitos komandos poziciją.

FAKTAS KAIP BLYNAS

Ekonomistas **Žanas Batistas Sėjus** (1767–1832) pirmasis nuodugniai nagrinėjo ekonomikos tyrimo metodologiją. Jis suvokė, kad ekonomika – tai ne duomenų rinkimas, bet tokių pasaulio duotybių, kaip neriboti poreikiai ir riboti ištekliai, įvardijimas ir jų loginių pasekmių atskleidimas.

ĮSIVERTINK! Kaip tau sekėsi ir kaip jauteisi šioje pamokoje? Įsivertinimas nebūtinai turi būti susijęs tik su žiniomis. Nurodyk tai, kas dabar svarbu TAU – žinios, emocijos, nuotaika, draugai, planai, aplinka ar kt.

1. Tikslai, kuriuos sau kėliau šioje pamokoje:_____
- _____
- Tikslai, kuriuos pavyko pasiekti:_____
- _____
2. Įdomiausia šioje pamokoje buvo_____
3. Už dalyvavimą šioje pamokoje sau parašyčiau_____, nes_____
4. Kitoje pamokoje labiau stengsiuosi_____
5. Geriau suprasti ekonomiką man padėtų_____
6. Jei reikėtų nurodyti vieną dalyką, kurį šioje pamokoje supratau, tai būtų_____
7. Perprasti šią temą man trukdė arba padėjo_____
8. Būčiau labiau įsitraukęs į šią pamoką, jei_____
9. Šioje pamokoje mane gerai nuteikė_____
10. Man geriau mokytis ir suprasti padeda_____
11. Kai nesuprantu temos, turėčiau_____
12. Vienas dalykas, kurį po šios pamokos darysiu kitaip:_____
13. Sunkiausia iki šiol ekonomikos pamoka buvo apie_____, nes_____
14. Po šios pamokos aš pakeičiau savo nuomonę apie_____
15. Šioje pamokoje sužinojau, kad_____
16. Man lengva mokytis, kai_____

17. Jausmai, kuriuos man sukelia ši tema:_____
18. Šioje pamokoje pagal šiuos kriterijus save įvertinčiau (pažymiu):
- Dalyvavimas diskusijose_____, nes_____
- Pasitikėjimas savimi_____, nes_____
- Šios temos supratimas_____, nes_____
19. Vienas dalykas, kurį išsinešu iš šios pamokos, yra_____
20. Po šios pamokos mano nuotaika yra_____
21. Kad geriau jausčiausi, šiandien turėčiau_____
22. Būčiau labiau įsitraukęs į diskusijas, jei_____
23. Po šios pamokos aš pakeičiau savo nuomonę apie_____
24. Šioje pamokoje mano klasės draugai man labiau padėjo arba trukdė, nes_____
25. Šioje pamokoje labiau padėjau arba trukdžiau savo klasės draugams, nes_____
26. Jei aš būčiau mokytojas, tai_____
27. Aš esu gabus šiose srityse:_____
28. Kovoti su stresu mokykloje man padeda_____
29. Būti geros nuotaikos man padeda_____

17. Jausmai, kuriuos man sukelia ši tema:_____
18. Šioje pamokoje pagal šiuos kriterijus save įvertinčiau (pažymiu):
- Dalyvavimas diskusijose_____, nes_____
- Pasitikėjimas savimi_____, nes_____
- Šios temos supratimas_____, nes_____
19. Vienas dalykas, kurį išsinešu iš šios pamokos, yra_____
20. Po šios pamokos mano nuotaika yra_____
21. Kad geriau jausčiausi, šiandien turėčiau_____
22. Būčiau labiau įsitraukęs į diskusijas, jei_____
23. Po šios pamokos aš pakeičiau savo nuomonę apie_____
24. Šioje pamokoje mano klasės draugai man labiau padėjo arba trukdė, nes_____
25. Šioje pamokoje labiau padėjau arba trukdžiau savo klasės draugams, nes_____
26. Jei aš būčiau mokytojas, tai_____
27. Aš esu gabus šiose srityse:_____
28. Kovoti su stresu mokykloje man padeda_____
29. Būti geros nuotaikos man padeda_____